

СТ А Н О В И Щ Е

по конкурс за заемане на академичната длъжност **професор** в професионално направление *Филология 2.1.*, научна специалност *Общо и сравнително езиковедие (етнолингвистика)*, за нуждите на Секцията за етнолингвистика към ИБЕ „Проф. Любомир Андрейчин” при БАН, съгласно обявата в ДВ, бр. 101 от 20.12.2016г.,
с кандидат Мария Кирилова Китанова - Маркова, доктор, доцент в Секцията за етнолингвистика при ИБЕ „Проф. Л. Андрейчин” при БАН
Рецензент: проф. Лилия Крумова – Цветкова, доктор на филологическите науки, ИБЕ „Проф. Л. Андрейчин” при БАН

Мария Китанова е единствен кандидат по конкурса. Представените материали отговарят на количествените изисквания на ИБЕ за заемане на академичната длъжност професор. В конкурса участва с 4 монографии, от които едната съкратен вариант на друга от тях, 3 тематични речника, от които два в съавторство, 11 студии, 66 научни статии и 6 научни рецензии. Основният труд по конкурса е *Род, семья и дом в българской культуре и языке*, 184 с., издадена през 2015 г. на руски език в Саарбрюкен. По-кратък вариант на този труд е издадената в електронен вид монография *Свой за чуждите и чужд за своите*, 124 с., LiterNet, Варна, 2012 г. Авторка е и на монографията *Етнолингвистични етюди*, 135 с., В. Търново, 2010 г. Има авторска част в колективната монография *Сакар* и в БДА. Научните ѝ трудове са публикувани в престижни издания, повечето с импакт фактор, предимно в България, Русия, Полша. Цитирана е повече от 100 пъти от наши и чужди автори.

Етнолингвистиката е сравнително нова научна дисциплина за България и основната заслуга на Мария Китанова е, че със своята научна дейност и дейността ѝ като ръководител на Секцията за българска етнолингвистика от 1997 г. насам, както и като ръководител на 9 научни проекта, от които 7 международни, допринася за развитието и утвърждаването на това направление на науката у нас. Проблематиката, която Китанова разработва, е особено актуална. Силните глобализационни процеси неминуемо създават потребност от разкриване и разпространяване на богатството на българската национална култура. Кандидатката по конкурса има заслуги за популяризирането на българските етнолингвистични изследвания с участието си в 43 конференции, от които 9 международни.

През 2008-2009 г. М. Китанова е била лектор по български език и култура в Московския държавен университет, през 2009 г. – гост-професор в Държавната академия за славянски култури в Москва.

Била е ръководител на двама успешно защитили докторанти.

Научните области, в които работи М. Китанова, са етнолингвистиката, диалектологията, стилистиката, но основна за нея е етнолингвистиката. Важен факт в научните ѝ изследвания е съвместяването на интересите и познанията ѝ като диалектолог и етнолингвист, тъй като етнолингвистичните изследвания се базират на диалектоложките факти, основни при проучванията на традиционната българска култура.

Научните приноси в тази област може да бъдат обобщени по следния начин:

1. На първо място тя представя **цялостно описание и етнолингвистичен анализ на българската роднинска терминология**. В монографията *Род, семья и дом в болгарской культуре и языке* и в редица статии анализът на роднинската терминология се осъществява успешно чрез структурно-семантичен анализ, основан на бинарната опозиция *свой/чужд*, въведена в структурната антропология от Леви-Стросс. От своя страна тази опозиция се преплита с ред други бинарни опозиции, което създава подреденост и системност на описанието. Авторката ясно и точно определя същността на термините, с които оперира при анализа: *семантично поле, концепт, ключово понятие, ключова ситуация, код, когнитивема*.

В хода на изложението авторката очертава характерните за българската традиционна култура родови институции: кръвно родство, родство по сватовство, родство по кумство и родство чрез побратимство, а след това представя съответните представящи ги термини. Изяснява ключовото понятие *род* и неговото семантично поле. При анализа на семантичното поле *род* очертава понятия, ключови за българската традиционна култура. Специално място заема частта, посветена на културните кодове в българската роднинска терминология, които по своята същност са метафори: телесен (соматичен), растителен (вегетативен, фитоморфен), животински (зооморфен).

2. **Използвайки когнитивен подход, М. Китанова обрисова картината на света в българската паремиялогия**. Отношение към този проблем има както част от монографичното ѝ изследване, така и редица статии. Паремиялогичният когнитивен анализ е съсредоточен върху концептите *семейство* и *дом*, т.е. върху фрагмент от картината на света с изключително значение за човека и човешките взаимоотношения. Авторката реконструира концепта *семейство* в българския език чрез концептите на неговите ключови компоненти. Основна единица при пословичната реконструкция е *когнитивемата*. На анализ са подложени около 350 паремиялогични единици, отнасящи се за семейството. Като разглежда българските концепти, авторката прави различни интересни изводи за българския менталитет.

3. В изследванията си М. Китанова **очертава и изследва ключовия за българската езикова картина на света концепт дом**. Представя лексикалносемантичните експликации на концепта на лексикално, фразеологично и паремиологично равнище, а също и в някои художествени и журналистически текстове. За цялостната характеристика на концепта дом са използвани два типа анкета – с избираем отговор и асоциативни. Така се очертават традиционните и новите когнитивни признаци на концепта. Авторката анализира богат материал от книжовния език, диалектите, паремиите, речниците и др.

Мария Китанова популяризира пред останалия славянски, а и неславянски свят съдържанието на българските концепти *дом* и *къща* чрез участието си в международен проект, иницииран от Университета в Люблин. Така тези етнолингвистични понятия са очертани на фона на аналогични в другите славянски и някои неславянски езици.

4. Авторката **разглежда явлението народна етимология във функционален аспект**, като проследява функциите ѝ, отразени в народните названия на празници. Това несъмнено е ново за българското езикознание. Като анализира названия на празници в народния календар като *Вартоломей*, *Варвара* и под., Китанова разкрива двете основни функции на народната етимология – генерираща и мотивираща, чрез които тя служи за създаване на текст и след него на определено обредно действие. Акцентът върху обредно-магическата функция на народната етимология и ролята ѝ в народната култура очертава изследванията ѝ като приноси за българската етнолингвистика.

5. Мария Китанова има **значителен принос към етнолингвистичната лексикография**. Тя е съавтор (съвместно с Палмира Легурска) на нова и оригинална лексикографска концепция за представяне на етнокултурна терминология, при която културният модел е насочен към митологичното обяснение на света. Съавтор е и при прилагането на тази теория във важни речникови трудове, отразяващи народната духовна култура. Като автор на „Пролетен цикъл” и „Летен цикъл” от *Тематичен речник на термините на народния календар*, 150 с., 2008, и на образния цикъл „Погребение” в речника *Човешкият живот – раждане, сватба, погребение. Тематичен речник на българската семейна обредност*, 2012, 166 с., тя новаторски представя етнокултурната терминология, подредена ономазиологично и класифицирана според мястото на съответния термин в обредния цикъл, етническата семантика и географското разпространение.

6. Кандидатката има **принос и към диалектологията**. Съавтор е в т. I на БДА (обобщаващ том)- Фонетика, като нейно е авторството на шест карти и коментарите към тях (карти № 17, 82, 83, 96, 110, 111).

Съавтор е и в колективната монография „Сакар”, в която участва с лично събран диалектен материал от около 50 села на преселници.

Приносът на Мария Китанова за развитието на българската етнолингвистика и етнолингвистична лексикография е безспорен. Творчеството ѝ представя богатството на българската народна култура, на народните обреди, обичаи и вярвания. А това е и принос към представяне на националната ни идентичност като част от културното многообразие на Европа. Ето защо с убеденост предлагам Мария Кирилова Китанова да заеме академичната длъжност „професор“.

Рецензент: проф. д.ф.н. Лилия Крумова - Цветкова

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Liliya', with a long, sweeping flourish extending downwards and to the right.